

TASAM SEÇİLMİŞ BİLGİ NOTLARI 2019 [6]

Yeni bir Jeopolitik Modele doğru

Jeopolitik modellerin amacı, uluslararası sistemin nasıl çalıştığını anlamak için çerçeve sağlamaktır. Modelin küresel veya resmî olarak haritalandırılması gerekmez. Thucydides'in Yunanistan'ın çalışma şekli, Atina gibi kıyı şehirleri ile Sparta gibi karasal şehirler ve birbirleriyle etkileşim kurma biçimleri arasında ince bir çizgi oluşturmuştur. İnsanların kim olduğu, ne zaman ve nerede yaşadığı ise jeopolitik görüşleri ile tanımlanmaktadır. Örneğin Avrupa keşif çağına kadar, doğu yarım kürede yaşayanlar batı yarım kürenin varlığından haberdar olmamıştır. Avrupalılar Amerika ile temas kurduktan sonra, her iki yarım kürenin coğrafyası aynı kalmış, ancak insanların bu coğrafyalarda yaşadığı deneyimler çarpıcı biçimde değişmiştir.

Jeopolitik sistemde altta yatan düzeni keşfetmek, ulusların vermiş olduğu siyasi kararları düzenlemektedir. Ancak bu düzen kalıcı değildir. Güç kaydıka değişir. 20. yüzyıldaki en radikal değişiklik, genel olarak Kuzey Amerika ve ABD'nin önemindeki çarpıcı artış olmuştur. Bu değişim, - Halford **Mackinder**, Nicholas **Spykman** ve Karl **Haushofer** tarafından formüle edilmiş olan - önceki üç modeli eski hâle getirmiştir. Dünyaya daha faydalı bir bakış açısı sağlayacak dördüncü bir model önerilmektedir.

Ama önce, bu noktaya gelinmesini sağlayan üç teoriyi özetlemek gerekir. İngiliz coğrafyacı **Mackinder**, 1905'te en ünlü jeopolitik modeli geliştirmiştir. Odak noktası Avrasya'nın (Avrupa ile Asya kombinasyonu) nasıl çalıştığını açıklamaya çalışmak olmuştur. Çalışmasını, küresel sistemin merkezi olan Dünya Adası olarak adlandırmış ve esasen Rus İmparatorluğu olan Dünya Adası'nın merkezini Heartland olarak nitelendirmiştir. Heartland, Avrupa Yarımadası, Orta Doğu, Hindistan, Güneydoğu Asya ve Doğu Asya'nın bölgelerini içeren İç ve Marjinal Hilal (Spykman sonradan Rimland olarak tanımlamıştır) ile çevriliydi. Mackinder'a göre, Dünya Adası'nı kontrol eden herkes dünyayı da kontrol etmektedir.

Mackinder'in Heartland Teorisi

Dünya Adası'nı çevreleyen deniz, Rimland milletlerinin mücadele ettiği bir boyuttur ve bu mücadele ile Rimland ve dolayısıyla da Heartland üzerindeki güçlerini kazanmışlar yahut kaybetmişlerdir. Bu model, Almanya'nın Rusya'ya saplantısını, Avrupa'nın büyük güçler arasındaki rekabeti ve İngilizlerle Fransızların Orta Doğu, Hindistan ve Çin-Hindi ile niye ilgilendiğini açıklamaktadır. Modelin dışında kalan ise; 1. Dünya Savaşı'nı bitirmek için bir milyon askerle Rimland'a hücum eden Amerika Birleşik Devletleri olmuştur.

2. Dünya Savaşı sırasında Amerikalı coğrafyacı **Spykman**, Mackinder'a karşı çıkan bir model geliştirmiştir. Mackinder'in temel modelini bozmamış, ancak Atlantik ve Pasifik üzerindeki gücü öngörerek Heartland'ın önemini vurgularken ABD'yi de dâhil etmiştir. Heartland pasifken Rimland milletleri birbirleriyle karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca Spykman, modelini tasarladığı zaman dilimi düşünüldüğünde anlaşılabilir olan Sovyetler Birliği'ni de vurgulamıştır. İç çemberdeki milletler kendilerini dışa doğru zorlamışlar, dış çemberdekiler ise onları zapt etmeye çalışmışlardır. Aslında, Spykman Mackinder'in modelini kabul etmiş ancak 2. Dünya Savaşı sürecinde değişen dinamikleri hesaba katarak değiştirmiştir. ABD, Dünya Adası'na güç yansıtmış ama kendisi marjinal kalmaya devam etmiştir.

Spykman'ın Rimland Teorisi

Spykman, Avrasya'yı kontrol edenlerin dünyayı kontrol edeceğini söylemeye devam etmiştir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle Avrasya'nın düzeni, öncekinden daha zor hâle gelmiştir ve ABD artık çevreleme stratejisi (yani Rimland'ı kontrol etme) ile ilgilenmekten vazgeçmiştir.

Üçüncü teori, Alman coğrafyacı **Haushofer** tarafından geliştirilmiştir. Onun modeli, dünyaya karşı dengeli bir bakış açısı sağlamanın ve Alman yayılcılığının bir mantığı olarak Naziler tarafından formüle edilmenin dezavantajını oluşturma fırsatına sahip olmuştur.

Haushofer'in Jeopolitik Modeli

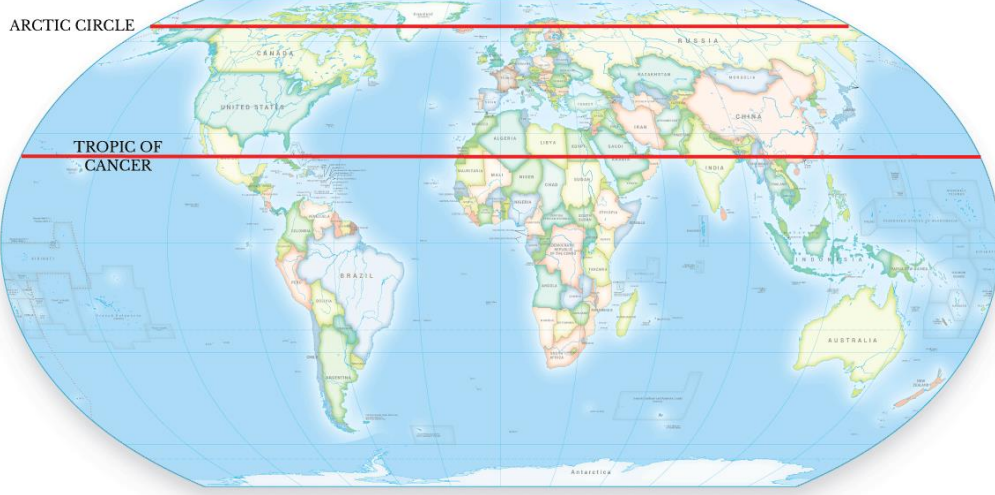
Haushofer'in jeopolitik modeli dünyayı dört ayrı bloğa bölmüştür; **1)** esasen batı yarım küre olan ABD bölgesi, **2)** Avrupa yarımadası, Afrika ve Orta Doğu'nun çoğunu içeren Alman bölgesi, **3)** Doğu Avrupa'dan Sibiryaya kadar uzanan ancak Pasifik'e ulaşmayan Rus bölgesi, **4)** Doğu Asya, Asya takımadaları ve Avustralya'yı kapsayan Japon bölgesi. İlginçtir ki, Hindistan Rusya bölgesinde yer almaktadır, ancak durumu belirsizdir.

Bu, Haushofer'in gelecekte oluşacağına inandığı bir modelde de gerçekleşmemiştir. Almanya Avrupa'yı tutamamıştır. Japonya Doğu Asya'yı kontrol edememiştir. En büyük çöküntü, ABD'nin güneye doğru yönelip Atlantik ve Pasifik'ten uzak durduğu varsayımı olmuştur. Aslında, ABD Atlantik ve Pasifik'te üstünlük kurmaya başlamıştır, Güney Avrupa'da hiçbir güç yoktur, Sovyetler Birliği Avrupa'nın derinliklerine taşınmıştır ve Asya dağılmıştır.

Tüm bu modeller artık hükümsüzdür; yeni ve daha az ideolojik olan bir modele ihtiyaç vardır.

Jeopolitik mücadelemiz, küresel gücü tek bir sisteme dâhil eden bir model oluşturmaktır. Kuzey yarım kürenin, kuzey kutup dairesi ve Yengeç Dönencesi arasındaki kısmı dünyanın en büyük güçlerini ve en önemli milletlerini içerir. Avustralya, Brezilya, Hindistan'ın güneyi ve Güneydoğu Asya'nın bazı bölgeleri de dâhil olmak üzere bazı önemli bölgeler bu grubun dışında kalmakta ise de çizilen sınırlar bir miktar esnekliğe sahiptir.

Yeni bir Jeopolitik Model

© 2019 Geopolitical Futures

Bu model jeopolitik etkileşimlerin doğu-batı desenini göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri batı ile Çin ve doğu ile Avrupa ile etkileşime girerken, Rusya ve Avrupa birbirleriyle etkileşime girmektedir. Bu nedenle, Dünya Adası modelinden uzaklaşmakta ve sistemin dengesinin, güç dengeleri değişikçe değişmesine izin vermektedir.

En önemlisi, okyanusları uygun bir önem seviyesine yükseltmektedir. Bu modelde, Kuzey Pasifik ve Kuzey Atlantik, doğu-batı ticaretini kolaylaştırdığı ve potansiyel çatışma alanları olduğu için çok önemlidir. Şimdilik, ABD Atlantik ve Pasifik okyanuslarına erişimi ve komuta etmesi nedeniyle modelin merkezinde yer almaktadır. Model, baskın olan uluslararası ticaret modellerine de sadıktır.

Bu tür modellerin; faydalı, ancak kritik olmadığını vurgulamak gerekir. Liderler küresel sistemin şeklinin zaten farkında olduğu için ulusal stratejileri etkilememektedir. Ancak, ulusal stratejiyi ve bazı ülkelerin marjinalleşmesini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

[George FRIEDMAN, Geopolitical Futures | Mart 2019]